

Milan Vincetič

Stanka Hrastelj: *Gospod, nekaj imamo za vas.*

Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Beletrina), 2009.

Že sam ogovorni/nagovorni naslov pričujoče pesniške zbirke priča, da gre za oster dialog s svetom, pravzaprav s “poezijo, da Bogu ni treba ustvariti vsega” ter “resničnostjo, da ima hudič čisto vest”. Prav med tema determinantama je zakoličeno prostorje poezije Stanke Hrastelj, ki ga – kot stoji na prednjem zavihku – “odlikuje izjemna ostrina, neprizanesljivost in obenem humornost”, kajti “struktura sveta je ozka, provincialna, družinska in krvoločna”. Še več: v tej poeziji nikakor ne smemo iskati tradicionalne “ženskosti” niti erotike, ki bi bila solzava, saj gre v bistvu za “trik, za katerega moški ne vedo: kroženje z maternico – ne z boki”. Zaprašen “ženski” sentiment je torej odrinjen, ženska, ki se oglašča v tej poeziji, je hkrati (bojevita) hči, ljubimka, prijateljica ali tudi znanka “za nova imena s seznama”, v katerem “drug v drugega vstopamo” skozi travmatičnost propada rajne države ter izgube prijateljev, v družinskih prizorih, spominih, trenutkih samote, “poeziji moje države” ali ekspresivnega krika nad svetom/sabo, ki človeka izžema predvsem z bizarnostmi vsakdana, katerega “gradniki bi bili lahko kar koli in kdor koli”.

Teh pa se Stanka Hrastelj nikoli ne izogiba. Ker je, kot je nekoč dejal A. Brvar, poezija vse. V njene pesmi se tako ugnezdi mimezis vsakdana (*Tuš, dež, perilo in te stvari, Cena ogledala*), tudi kot (nadrealna) grotesknost (*Delovno mesto: pesnik [m/ž], Anatomija sobe...*), podkrepljena s “kupčevanjem z gesli” ali z nemočjo, da bi “odpustili in pozabili”. Njena poezija prav tako povreva od realij, ki pa ne delujejo kot vsiljivci, najsi gre za dvojiški računalniški sistem ali kopico empiričnih podatkov, še več, pesnica se je zavestno oddaljila od tradicionalnega lirskega podobja in (trpečega) subjekta, kajti “besede nas ne razgalijo v celoti, tudi dejanja ne”. Zapiše namreč: “Danes berem in pišem, pišem / in berem in se učim živeti, / knjig se dotikam kot ostrega noža, / hvaležno vračajo z isto mero, /

čeprav v njih ni velikih dogodkov, / nobene Ofelije v belem, samo drobna / človeška krhkost, pod katero se ugrezajo tla.”

Človeška krhkost seveda ni nič drugega kot (pra)strah pred minevanjem, pred imperativom grešnosti, ki pa za avtorico ni pogojena z optiko (moralne) teologije, kaj šele z licemerjem Cerkve (Juditin pogovor s samo seboj, zvečer, v temi), temveč z občimi etičnimi in moralnimi vrednotami, ki jih vitalizirajo pogledi skozi “stranska ogledala”, v katerih se “krajev ne deli na urbane in ruralne”. Zunanje meje so za pesnico porušene, saj “raziskuje v drugi smeri: kako blizu s telesi / ljudje pridejo drug drugemu” in “kako hitro se umaknejo, ko krajšaš / razdaljo med svojim in njihovim telesom / in kako daleč odskočijo”.

Vse, kar je zunanje, je za Stanko Hrastelj le kulisa ali preslikava, iluzija, v katero se vedno znova zatekamo v “budnosti, ki je vrvoheadstvo *par excellence*”, v budnosti, v kateri pravzaprav nismo nikoli popolnoma zbujeni, kajti “gotovo je veliko bolje vse prespati”. Človek je torej ujet v matrico potrošništva, reklam, hitrosti, globalizacije in konec koncev kolektivnega spomina/zavedanja, zaradi katerega ali tajimo ali krotimo primarne nagone ter se prepuščamo pohajanju po svojih mikrokozmosih, v katerih se kot karikature samih sebe “pretvarjamo, da smo mrtvi”. Kajti pasivnost je placebo, ki nas uspava, ki nam omogoča pravico do evtanazije, torej do umika, ki pa ga pesnica ne priznava. Pisec spremne besede Branislav Oblučar je zapisal, da je “resničnost za junakinjo Stanke Hrastelj nenehen izvor nevarnosti”, kajti “svet je grozeč prostor, subjekt pa mu je povržen, skrivališča ni”. Niti za njenega očeta v njeni najbolj pretresljivi pesmi *Ponos*, v kateri se oče sprijazni z boleznijo, češ “vzamem vse diagnoze, ki jih imajo (zdravniki, op. p.) danes na meniju”, očeta, ki “če bi hodil pokončno, bi bil smešen”, pa vendar “ni komedijant”, očeta, ki predstavlja subjekt današnjega časa skozi potajeno upornost ter cinizem, zaradi katerega “ga vsi zelo spoštujejo”. Tudi ko se bo preselil v domovanje “družinskih grobov”, pravi avtorica v pesmi *Družinski grobovi*, ne bo “v naši družini ostala nobena bolečina / ki bi jo spravili v družinski album / kot nekaj samo našega”, kajti “naša družina ima grobove / v kuhinjah in spalnicah in kletih in na podstrešjih”, češ “tu nas obiskujejo naši pokojniki”, zato “naše hiše dišijo po krizantemah”.

Pesnica je ves čas v opreki s ponarejenostjo, njena volja, da razgali svet, večinoma meji na trmoglavost, a ni nikoli patetična, najsi gre za panoramo “poezije moje države”, za ironizirano “pristajanje na možnost, da je v našem kraju tudi kaj lepega”, ali za provinco, ki ima “tudi prednosti”. V pesmi *Kupčevanje z gesli* pomenljivo spregovori o veliki moči puhlih gesel, ki si jih bo (navadna) ženska “doma vtipkala in postala ljubeča

mama”, ona pa bo ostala “rušilka pravne države”. Država je zanjo ječa paragrafov in ekonomskih imperativov, ki jemljejo človeku intimo in ga (ne)hote pripnejo kot minorni člen v verigo skupnosti, ki jo vodijo “smejoči se obrazi” ter “milijoni rok, ki mahajo”. Nobene “sinhronosti z dejanskim stanjem ni”, tudi izguba erotične bližine ni več bolečina, temveč dejansko stanje, v katerem “prizori se ponavljajo ves čas se izmenjujejo / v glavnem isti menja se samo kot observacije in hitrost / približevanja ali oddaljevanja”. Navedek iz zadnje pesmi z naslovom *Sinhronost z dejanskim stanjem* priča, da gre za hoteno modernistično naracijo: zapis v poeziji Stanke Hrastelj je namreč funkcionalne narave in večinoma odstopa od kodificiranih pravopisnih pravil. Seveda se želi pesnica s tem pristopom personificirati z možnostmi “dejanskega stanja”, če to “sploh obstaja”.

Skepsa o obstoju fizikalnega sveta se poglobi tudi v sferi metafizike in transcendentalnega, ljubljeni moški nenadoma postane bojazen, da je le “satelitski posnetek / ki ni vzeti iz tega trenutka”, bog pa se prelevi v “čitalca iz vesolja”, ki “zaznava (njegovo/našo) negotovost”. Človek torej vse bolj (p)ostaja ujetnik lastne redundance, ki pa se je ne želi zavedati. Kaj šele se z njo spopasti, kakor je storila pesnica v pričujoči zbirki, v kateri je poezija – in v tem se strinjam s piscem spremne besede Oblučarjem – “vedno bolj blizu lovljenju ravnotežja na napeti vrvi kot sedenju v udobnem naslanjaču”. To je pesniška govorica, ki vztraja “pri govorjenju o temah, o katerih se najraje molči” (Oblučar), zato je njena lepota prav v smelosti in ostrini, s katero bo opazno zakrmarila v sodobni slovenski pesniški prostor in se vsaj z nekaterimi pesmimi (*Ponos, Ikona najljubšega pesnika, Provinca, Dragi Puškin...*) v njem tudi trdno zasidrala.